

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de geknotte zwarte populier in de Dijlevallei in Mechelen (Muizen)

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Mechelen, 9de afdeling, sectie C

Objectnummer: 4.01/12025/916.1 - Dossiernummer: 4.001/12025/105.1

Omschrijving:

geknotte zwarte populier in de Dijlevallei, Rijmenamsesteenweg zonder nummer

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 11 APR. 2016

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen RWO, LNE, MOW en LV

a. Beleidsdomein Ruimtelijke ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Het advies werd gevraagd op 12 februari 2016.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

b. Beleidsdomein Leefmilieu, Natuur en Energie

Het advies werd gevraagd op 12 februari 2016.

Het departement Leefmilieu, Natuur en Energie, gecoördineerd advies van de diensten Ondergrond Vlaanderen en Land en Bodembescherming en Natuurlijke Rijkdommen, bracht op 2 maart 2016 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

Het advies meldt dat er geen opmerkingen zijn met betrekking tot de aspecten rond bodembescherming, ondergrond en natuurlijke rijkdommen.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, bracht op 3 maart 2016 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier. De overige agentschappen brachten geen advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Behandeling van het advies:

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) steunt de bescherming van deze individuele boom omdat de zwarte populier een zeldzame soort in Vlaanderen is. Natuurlijke populaties zijn verdwenen, maar verspreid komen wel nog individuele exemplaren, veelal relictten van oude bomen, voor. Uit onderzoek van het INBO blijkt dat de genetische diversiteit van de zwarte populier in Vlaanderen heel erg beperkt is. De overlevingskansen van de soort op lange termijn hangt samen met de hoeveelheid genetische diversiteit aanwezig binnen de soort. Het is daarom van belang de resterende genetische diversiteit te vrijwaren.

Er zijn wel nog een aantal opmerkingen op het dossier:

1. Het INBO merkt op dat op p. 7-8 (Behoud van genetisch materiaal) volgende vermeld staat "Door het afstaan van enkele poten kan dit genetisch materiaal verder professioneel gekweekt worden (bijvoorbeeld door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek of een professionele boomkwekerij)". Dit is volgens het INBO niet correct daar het opkweken voor verkoop van (bosbouwkundig) plantsoen door boomkwekers niet mogelijk is. "Autochtone zwarte populier kan niet verhandeld worden in professionele kwekerijen in België als bosbouwkundig teeltmateriaal, omdat er geen uitgangsmateriaal erkend is (Europese richtlijn 1999/105/EG omtrent het verhandelen van bosbouwkundig teeltmateriaal). Het INBO werkt aan de erkenning van uitgangsmateriaal, namelijk een mengsel van klonen. De sierteelt valt niet onder deze richtlijn, dus in de sierteelt kan het verhandelen van autochtone zwarte populier wel." Het INBO raadt daarom aan om het woord 'professioneel' en de verwijzing naar 'professionele boomkwekerij' te verwijderen en in de plaats daarvan te verwijzen naar opkweek door bijvoorbeeld regionale landschappen of particulieren. Het dossier wordt op basis van deze informatie gecorrigeerd.
2. Het INBO merkt tevens op dat de verwijzing naar Vanden Broeck (2004) op pagina 10 niet correct is. "De sterke achteruitgang van de zwarte populier in Vlaanderen is vooral te wijten aan de sterke reductie van zijn natuurlijke habitat. Rivierbos moest wijken voor menselijke activiteiten, zoals rivierbeheer en landbouw (Vanden Broeck, 2012). De kruisbestuiving met de Canadapopulier

speelde een veel kleinere rol (Vanden Broeck et al., 2004; Vanden Broeck et al., 2003)."

Antwoord: In het dossier werd de landschapsevolutie en de achteruitgang van de zwarte populier chronologisch geschetst. De zin "Hierdoor is de raszuivere Europese zwarte populier ondertussen de meest zeldzame boomsoort in Vlaanderen geworden." slaat enkel op het 'raszuivere' van de toen al sterk afgenomen populatie, maar wegens de plaatsing in de tekst en daarop volgende conclusies werd dit verkeerd geïnterpreteerd. Aan het dossier wordt dan ook een samenvattende zin toegevoegd die de (historische) oorzaken van de achteruitgang en hun relatief belang samenvat: "De verdwijning van de rivierbossen, de natuurlijke habitat van de zwarte populier, ten gevolge van menselijke activiteiten en, in beperkte mate, ook de kruisbestuiving met de Canadapopulier, leidden tot een sterke achteruitgang van de autochtone zwarte populier in Vlaanderen (Vanden Broeck, 2012; Vanden Broeck et al., 2004; Vanden Broeck et al., 2003)." De in het advies vermelde publicatie van Vanden Broeck (2012) werd tevens mee opgenomen in de literatuurlijst.

3. Tot slot merkt het INBO op dat er in de tekst onvoldoende naar primaire bronnen wordt verwezen. Op basis van deze opmerking werden een aantal bronverwijzingen in de tekst toegevoegd en werd de referentielijst uitgebreid.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier het ministerieel besluit.

Het inhoudelijk dossier werd als volgt aangepast:

- Toevoeging van 12 primaire bronverwijzingen onder A. Beschrijvend gedeelte
- Op p. 2 werd volgende zin toegevoegd: "De verdwijning van de rivierbossen, de natuurlijke habitat van de zwarte populier, ten gevolge van menselijke activiteiten en, in beperkte mate, ook de kruisbestuiving met de Canadapopulier, leidden tot een sterke achteruitgang van de autochtone zwarte populier in Vlaanderen (Vanden Broeck, 2012; Vanden Broeck et al., 2004; Vanden Broeck et al., 2003)."
- Op p. 8 werd bovenaan, onder de doelstelling "Behoud genetisch materiaal", de zin "Door het afstaan van enkele poten kan dit genetisch materiaal verder professioneel gekweekt worden (bv. door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek of door een professionele boomkwekerij)." Vervangen door de zinnen: "Door het afstaan van enkele poten kan dit genetisch materiaal verder gekweekt worden. Dit kan bv. gebeuren door Regionale landschappen of in de particuliere sierteelt."
- Op p. 10 werden onder het hoofdstuk "literatuur" volgende bronnen bijkomend opgenomen:
"THOMAS A. & DE KEERSMAEKER L. 2011: Onder een tentje van populier. Populier als pionier in de natuurontwikkeling, *Natuur.focus* 2011-4, 166-170, Antwerpen.
VANDEN BROECK A., 2012 Canadapopulier verliest sterilitet met behulp van zwarte populier, *De Bosrevue* 41, 8-10.
VAN SLYCKEN J., 2010: *Cultuurhistorische waarde van de zwarte populier*, onuitgegeven presentatie op de studiedag van het INBO 'Populier in het Vlaamse bos en landschap' (16/11/2010)."
- Op p. 10 werd onder het hoofdstuk "websites" volgende bron bijkomend opgenomen:
S.N., s.d., *Behoud en herstel van de zwarte populier in Vlaanderen*, op www.inbo.be/nl/behoud-en-herstel-van-de-zwarte-populier-vlaanderen [online] (geraadpleegd op 10/09/2015).

Het ministerieel besluit werd als volgt aangepast:

- In Art.3 °5 werd het woord 'professioneel' verwijderd.

c. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 12 februari 2016.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerendergoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

d. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 12 februari 2016

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerendergoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

2. Advies uitgebracht door de betrokken Stad Mechelen

Het advies werd gevraagd op 12 februari 2016

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 8 maart 2016 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

Het college van burgemeester en schepenen heeft, in vergadering van 4 maart 2016, punt II GG 78 besloten om deze beschermingsaanvraag gunstig te adviseren.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 12 februari 2016

De VCOE bracht op 10 maart een gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

De commissie erkent de hoge wetenschappelijke en historische erfgoedwaarde van de geknotte zwarte populier in de Dijlevallei in Mechelen, maar heeft desalniettemin een aantal opmerkingen:

1. Het is de commissie niet duidelijk wat de aanleiding is voor dit beschermingsvoorstel en hoe dit kadert in de doelstellingen van het beschermingsbeleid op Vlaams niveau.
De bescherming is een ad-hocaanvraag ingediend door het Regionaal Landschap Rivierenland. Aanleiding voor de vraag was het achterstallig onderhoud van deze omvangrijke oude knotboom.

Antwoord: Bij evaluatie van de erfgoedwaarden bleek dat deze geknotte populier een van de weinige overblijvende zeldzame autochtone zwarte populieren in Vlaanderen was en bovendien over uniek genemateriaal beschikte. De inplanting op de grens van vier percelen en het knotbeheer getuigen bovendien van een traditioneel gebruik. Omwille van de hoge erfgoedwaarde en de specifieke beheersnood, werd deze zwarte populier opgenomen in de beschermingskalender

2. De commissie merkt op dat er bij de bescherming van de Zwarte Populier geen overgangszone wordt voorzien. De veteranenboom is gelegen in landschappelijk waardevol agrarisch gebied en kan dus mogelijk invloed ondervinden van landbouwactiviteiten (bijvoorbeeld drainage, ploegen, ...). De beheersdoelstellingen voorzien in een standplaatsverbetering binnen een straal van 15 meter. Met het oog op het vrijwaren van de wetenschappelijke waarde van de boom, vraagt de commissie de zone noodzakelijk voor de standplaatsverbetering aan te duiden als een overgangszone.

Antwoord: De zone voor standplaatsverbetering (straal van 15 m) is kleiner dan de zone van de monumentsbescherming (straal van 19 m). De commissie nam verkeerdelijk aan dat de beschreven straal van 15 m van toepassing was op de zone buiten de bescherming. Om dit in de toekomst te vermijden zal het dossier verduidelijkt worden.

3. De commissie heeft volgende bemerking bij Art. 3 van het beschermingsbesluit (beheersdoelstellingen): "De commissie vraagt de beheersdoelstellingen inzake standplaatsverbetering van de zwarte populier op te nemen in een overgangszone zodat duidelijk en transparant is welke zone gevrijwaard moet worden van verdichting bodem, grondbewerking met zware machines, en concurrerende beplanting. De commissie vraagt tevens de heraanplant na het afsterven van de boom op te nemen als beheersdoelstelling. De heraanplant kadert niet alleen in het behoud van het genetisch materiaal van de boom, maar is tevens gericht op de instandhouding van een grensboom op deze locatie."

Antwoord: De zone noodzakelijk voor standplaatsverbetering is kleiner dan de beschermingsperimeter en hoeft dus niet in een aparte overgangszone opgenomen te worden. Het behoud van het genetisch materiaal werd al opgenomen als beheersdoelstelling. Heraanplanten wordt hier, naast kweek, als één van de mogelijkheden gegeven om aan deze doelstelling te voldoen. Op deze manier wordt het genetisch materiaal, en dus de wetenschappelijke waarde, bewaard. Vermits een heraanplant bijdraagt aan de instandhouding van de historische erfgoedwaarde van de populier, wordt deze aanbeveling mee opgenomen in het dossier en het besluit.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit werden als volgt aangepast:

- Beheersdoelstellingen voor het beschermd erfgoed (onder Beheersvisie in het inhoudelijk dossier en onder Art. 3. van het beschermingsbesluit):
 - Onder 'Standplaatsverbetering': Daarom is het noodzakelijk om de concurrerende beplanting in de directe omgeving (binnen de eerste 15 m van de beschermingsstraal) van de zwarte populier te snoeien/uit te dunnen, zodat de boom verzekerd is van voldoende zonlicht.
 - Toevoeging van een alinea Heraanplant (onder Beheersvisie in het inhoudelijk dossier en onder Art. 3. van het beschermingsbesluit): "De zwarte populier bezit, naast zijn uniek materiaal, ook een belangrijke historische waarde door zijn functie als knotboom (levering van geriefhout) en hoekboom (markeren van de perceelsgrenzen). Daarom moet de boom na afsterven vervangen worden door een nieuwe knotpopulier uit hetzelfde genetisch materiaal. Deze heraanplant kadert niet alleen in het behoud van het genetisch materiaal van de boom, maar is tevens gericht op de instandhouding van een hoekboom met traditionele beheersvorm op deze locatie."
- Toevoeging van §6 onder 'Bijzondere voorschriften voor het onroerend erfgoed (onder Beheersvisie in het inhoudelijk dossier en onder Art.4. van het beschermingsbesluit): "de boom na afsterven te vervangen door een nieuwe knotpopulier van hetzelfde genetisch materiaal."

4. Conclusie

De uitgebrachte adviezen hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

Het inhoudelijk dossier werd als volgt aangepast:

- Onder A. Beschrijvend gedeelte:
 - Toevoeging van 12 primaire bronverwijzingen
 - Op p. 2 werd volgende zin toegevoegd: "De verdwijning van de rivierbossen, de natuurlijke habitat van de zwarte populier, ten gevolge van menselijke activiteiten en, in beperkte mate, ook de kruisbestuiving met de Canadapopulier, leidden tot een sterke achteruitgang van de autochtone zwarte populier in Vlaanderen (Vanden Broeck, 2012; Vanden Broeck et al., 2004; Vanden Broeck et al., 2003)."
- Onder C. Beheersvisie:
 - Onder 'Standplaatsverbetering': "Daarom is het noodzakelijk om de concurrerende beplanting in de directe omgeving (binnen de eerste 15 m van de beschermingsstraal) van de zwarte populier te snoeien/uit te dunnen, zodat de boom verzekerd is van voldoende zonlicht."
 - Onder 'Behoud genetisch materiaal': werd de zin "Door het afstaan van enkele poten kan dit genetisch materiaal verder professioneel gekweekt worden (bijvoorbeeld door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek of door een professionele boomkwekerij)."
 - Vervangen door de zinnen: " Door het afstaan van enkele poten kan dit genetisch materiaal verder gekweekt worden. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door Regionale landschappen of in de particuliere sierteelt."
 - Toevoeging van een alinea 'Heraanplant': "De zwarte populier bezit, naast zijn uniek materiaal, ook een belangrijke historische waarde door zijn functie als knotboom (levering van geriefhout) en hoekboom (markeren van de perceelsgrenzen). Daarom moet de boom na afsterven vervangen worden door een nieuwe knotpopulier uit hetzelfde genetisch materiaal. Deze heraanplant kadert niet alleen in het behoud van het genetisch materiaal van de boom, maar is tevens gericht op de instandhouding van een hoekboom met traditionele beheersvorm op deze locatie."

- Toevoeging van °6 onder 'Bijzondere voorschriften voor het onroerend erfgoed "de boom na afsterven te vervangen door een nieuwe knotpopulier van hetzelfde genetisch materiaal."
- Onder D. Bronnen
 - Op p. 10 werden onder het hoofdstuk "literatuur" volgende bronnen bijkomend opgenomen:

"THOMAS A. & DE KEERSMAEKER L. 2011: Onder een tentje van populier. Populier als pionier in de natuurontwikkeling, *Natuur.focus* 2011-4, 166-170, Antwerpen.

VANDEN BROECK A., 2012 Canadapopulier verliest steriliteit met behulp van zwarte populier, *De Bosrevue* 41, 8-10.

VAN SLYCKEN J., 2010: *Cultuurhistorische waarde van de zwarte populier*, onuitgegeven presentatie op de studiedag van het INBO 'Populier in het Vlaamse bos en landschap' (16/11/2010)."
 - Op p. 10 werd onder het hoofdstuk "websites" volgende bron bijkomend opgenomen:

S.N., s.d., *Behoud en herstel van de zwarte populier in Vlaanderen*, op www.inbo.be/nl/behoud-en-herstel-van-de-zwarte-populier-vlaanderen [online] (geraadpleegd op 10/09/2015).

Het beschermingsbesluit werd als volgt aangepast:

- Artikel 3:
 - °1: Daarom is het noodzakelijk om de concurrerende beplanting in de directe omgeving (binnen de eerste 15 m van de beschermingsstraal) van de zwarte populier te snoeien/uit te dunnen, zodat de boom verzekerd is van voldoende zonlicht.
 - °5: Door het afstaan van enkele poten kan dit genetisch materiaal verder gekweekt worden.
 - Toevoeging van °6 "Heraanplant : De zwarte populier bezit, naast zijn uniek materiaal, ook een belangrijke historische waarde door zijn functie als knotboom (levering van geriefhout) en hoekboom (markeren van de perceelsgrenzen). Daarom moet de boom na afsterven vervangen worden door een nieuwe knotpopulier uit hetzelfde genetisch materiaal. Deze heraanplant kadert niet alleen in het behoud van het genetisch materiaal van de boom, maar is tevens gericht op de instandhouding van een hoekboom met traditionele beheersvorm op deze locatie."
- Artikel 4:
 - Toevoeging van °6 "de boom na afsterven te vervangen door een nieuwe knotpopulier van hetzelfde genetisch materiaal."